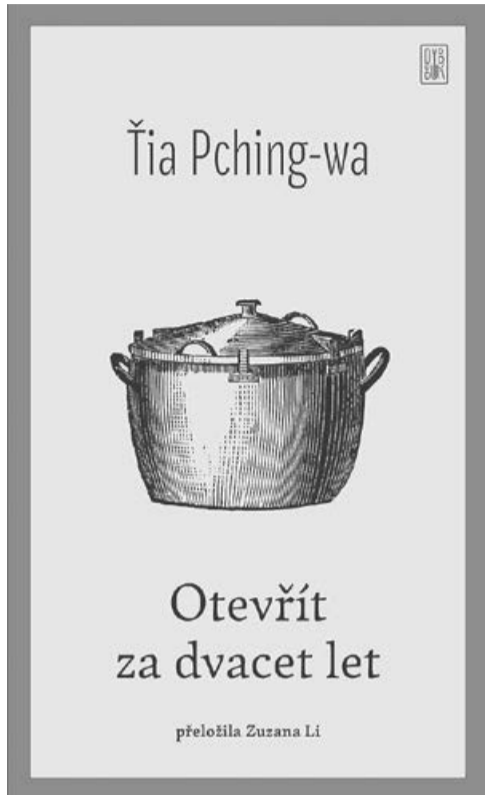

BOJ ZA ZAKÁZANOU KNIHU

Ťia Pching-wa, Otevřít za dvacet let

Z čínštiny přeložila Zuzana Li
dybbuk, Praha 2022, 240 s.

Přemysl Krejčík

Dva roky po českém vydání kontroverzního románu *Padlá metropol*, jímž nakladatelství dybbuk představilo Ťiu Pching-wa českým čtenářům, vychází o téměř třicet let mladší „pokračování“ (v Číně vydané roku 2020) *Otevřít za dvacet let*.

Uvozovky kolem slova „pokračování“ jsou namístě: Nejde o druhý díl či sequel ikonické prózy, ale o „román o románu“. Ťia Pching-wa v něm zpracovává období, kdy *Padlá metropol* vznikala, korelující s obdobím velkých společenských změn, a především marných snah o ně (zejména v době celostátních demon-

strací roku 1989). Sociálně-politická situace je však vykreslena jakoby na pozadí osudu *Padlé metropole*. Ta symbolicky odráží nálady ve společnosti, metaforicky zobrazené přijetím od nadšených kritiků a těžko ukojitelného hladu čtenářů (neboť tiskárny nestíhaly uspokojovat poptávku po knize) těsně po vydání přes zákaz následovaný represemi autora až k jeho malému odboji.

Otevřít za dvacet let je zároveň jakýmsi paratextem, dodatkem či doslovem (ostatně autor píše, že román původně chtěl pojmenovat *Doslov*) *Padlé metropole*. Přesto funguje jako svébytné dílo a nijak by mu neubíralo na intenzitě, kdyby nepojednával o románu skutečném, ale o nějakém fiktivním. Jinými slovy: *Otevřít za dvacet let* je v tomto ohledu něco jako Esterházyho *Opravené vydání* – text, k němuž odkazuje, je lepší znát, ale (ač Esterházy by jistě nesouhlasil) není to nezbytné. Je však pravda, že kdo má *Padlou metropol* přečtenou, lépe si peripetie kolem ní vychutná, více ocení momenty Ťiova setkávání se s „pravým“ Motýlem (hlavní postavou *Padlé metropole*, jejíž předobraz tu vystupuje pod svým románovým jménem, tedy opět jako Motýl) a dalšími „starými známými“.

Oba romány jsou také především obrazem čínské společnosti a jejího intelektuálního světa, který nelze oddělit od politické moci, neboť je svázán jejími pravidly. Podléhá jim, jako ostatně v komunistické Číně úplně všechno. Autor nás znovu zavádí do světa plného bizarností způsobených byrokratickým režimem, místy až legračních překážek pramenících jak z politické situace, tak z čínské natury, a samozřejmě také do světa intelektuálů s jejich neřestmi, kořenicemi především v alkoholismu a sexuálně nezřízeném životě.

Ten samozřejmě stojí v kontrastu ke státní ideologii, což se ukazuje jak ve vážnějších, tak i ve zdánlivě úsměvných momentech, jako je například scéna ilegálního promítání pornografického filmu, na nějž je Ťia Pching-wa (coby autobiografická literární postava) pozván. Scéna promítání pornofilmu je však svým způsobem stěžejní a dokresluje podivnost celé situace ohledně některých totalitních praktik represivně zaměřených na umělecká díla.

Ač je román *Padlá metropol* často označován za první čínský erotický román, jde primárně o román společensko-kritický. Přesto to byla právě údajná obscenost, která mu vynesla nejen zákaz vydávání, ale také nebyvalou oblibu mas čtenářů. Není divu, že autor často nesouhlasně vzdychá právě nad tímto paradoxem: Jeho velké dílo je oblíbené a zároveň zakazované pro to, čím ve skutečnosti vlastně vůbec není.

Ostatně *Otevřít za dvacet let* je knihou plnou nejen paradoxů, ale i kontrastů, mezi nimiž postava autora balancuje, protože přiklonit se k jedné ze stran je příliš definitivní a příliš ortodoxní. Pching-wa kritizuje režim, čínskou společnost, politickou situaci, avšak nechce se aktivně účastnit protivládních demonstrací, odmítá být bojovníkem. Chce prostě jen psát. Jak se však postupně ukazuje – nemá na výběr, k jedné straně barikády připadne, když druhou rozčílí.

Díky tomu však může čtenáři předložit komplexnější obraz: Jak perspektivu komunistických funkcionářů a prokomunistických patolízalů, tak svět jejich protivníků a demonstrantů, mezi nimiž autobiografická postava spisovatele Ťia Pching-wa nerozhodně stojí – pomáhá protivládním snahám, ale bojí se výrazněji zapojit, snaží se zůstat nevyhraněný. V tomto románu je to sám Pching-wa, kdo je vykreslen nejrozporuplněji, autor sám sebe neukazuje jako hrdinu ani jako antihrdinu („*Šel jsem s myšlenkou, že pokud potkám demonstranty, přidám se k nim, a pokud je nepotkám, je vymalováno,*“ s. 87). To je koneckonců u autora, kterého sice zakazoval čínský režim, ale který zároveň patří k tamním nejoblíbenějším literátům, dosti věrohodné a snad i upřímné zobrazení vlastní osoby. Nestydí se ukázat svou netečnost v důležitých momentech a línost v době, kdy se takřka láme chleba. A zatímco se později stává hrdinou undergroundu, přičemž jeho odvážně kritický román koluje jako údajně pirátsky nekopírovanější kniha vůbec, on sám řeční na sjezdu spisovatelů, kde se kaje, omlouvá a slibuje, že přijde se poučit.

Když ovšem i tak narazí a kritici – dříve jeho dílo opěvující – i přes jeho ponižující snahu zachránit se buď nyní píší nové, ten-

tokrát odsuzující recenze či alespoň od těch starých dávají ruce pryč, většina přátel se k němu nezná a obdiv davů se otáčí v zatracování. Dostavuje se deprese, odevzdání a alespoň nějaká snaha bojovat – i když přijde až ve chvíli, kdy spisovatel už zdánlivě nemá co ztratit, ale může jen získat („*Co když to ještě zhorším? / Kniha je zakázaná, co by jí mohli ještě víc udělat?*“, s. 219).

Pching-wa nám připomíná, že hrdinství není automatické a většina z nás nakonec přirozeně sleví na své hrdosti, nad kterou zvítězí pud sebezáchovy. Tím však nechci autora obviňovat ze zbabělosti, ostatně i aktuální kniha je k režimu kritická, a tím odvážná sama o sobě.

Otevřít za dvacet let je tedy nejen románem o románu – nejen románem o současné Číně a jejím režimu, ale společenskou sondou a zpodobě, jejíž vyznění lze vztáhnout na každou dobu a většinu situací, v níž miláček národa (města, komunity, subkultury atd.) upadne v nemilost a stane se vyděděncem, jehož neopustí jen několik lidí z malého kruhu nejbližších. Lidský naturel se totiž nemění, a ač je naše středoevropská mentalita odlišná od té čínské, v mnohém je nakonec úplně stejná.

Tuzemskému čtenáři také jistě neuniknou mnohé historické paralely: (Téměř) současná zde reflektovaná Čína je v mnohém nápadně podobná situaci v někdejší ČSR (a jiných komunisty ovládaných zemích) před rokem 1989. Snad i proto má smysl *Otevřít za dvacet let* číst – ne proto, aby se český čtenář dovzdělal, ale aby si připomněl, že nesvoboda (kteřou řada z nás zná už jen z vyprávění a historických dokumentů) je v jiných komunisty ovládaných zemích stále každodenní realitou.

Přestože *Otevřít za dvacet let* není stejně geniálním a komplexním dílem, jakým je *Padlá metropol*, představuje skvělý doplněk pro ty, kdo si *Padlou metropol* s nadšením vychutnali, ale nejen pro ně. Jde totiž o výborně napsaný společenský román ze současné Číny, vyprávěcí mimo jiné o peripetiích jednoho spisovatele s jedním jeho dílem. ■

ZNOVUOŽIVÁNÍ

Vratislav Maňák: Smrt staré Maši

Host, Brno 2022, 245 s.

Petra Mladějovská

Hodilo by se v úvodu alespoň krátce představit autora, já však tento krok přeskočím (čtenář ale o tuto pasáž nebude ochuzen) a rovnou přejdu k reflexi dosud posledního díla Vratislava Maňáka *Smrt staré Maši* ve stručném shrnutí: inovativní, zábavné a jazykově vytříbené.

Vratislavu Maňákovi nelze upřít notné literární nadání – co kniha, to úspěch: prvotina *Šaty z igelitu* (2011) získala Cenu Jiřího Orteny, *Muž z hodin* (2014) byl nominován na

Zlatou stuhu i na cenu Magnesia Litera a *Rubikova kostka* (2016) autorovi vynesla nominaci na Cenu Evropské unie za literaturu.

Soubor povídek *Smrt staré Maši* (od naprostého odevzdání se textu mě nejdřív distancovala zvolená forma – povídky obvykle nejsou tím nejvyhledávanějším „čtenářským artiklem“ –, prvotní nedůvěřivost se ovšem brzy ukázala jako lichá) je strhujícím vyprávěním na témata, která jsou buď aktuální a ve společnosti rezonují, respektive jejich převyprávěním v podobenstvích. Jednotlivé povídky (celkem je jich šest) na sebe přitom berou podobu zprávy, balady, arabesky, zkazky, legendy či grotesky. Vyprávěč osciluje mezi tragičností a komičností, ve které dává nahlédnout hlouběji do dnešních kulturních, náboženských i sociálních fenoménů – zaprodání, manipulace, zločinnost, chamtivost, výjimečnost, odlišnost, ať už vzato obecně, anebo velmi konkrétně (vzhled, povaha, mentalita, homosexualita).

Co činí *Smrt staré Maši* jedinečnou, je způsob vyprávění – byť texty zpracovávají ožehavá témata, zároveň si stále udržují rovinu řečnické bájnosti či pohádkovosti. Dokážou tak plnit intenci jazykové, obsahové a transformační hry, což spojuje všechny povídky – mimochodem nesetkala jsem se se slabším místem.

Nápaditost a originalita (psát alegorické dílo dnes nepochybně vyžaduje jistou dávku odvahy, pokud vezmeme v úvahu míru čtenářského zájmu) stejně jako jazyková výstavba textů mě po celou dobu nepřestaly uchvacovat. Autor bezesbýtku využil svých stylistických schopností – čeština v jeho pojetí je úžasně barevná. V jednom rozhovoru Vratislav Maňák [ve *Tvaru jsme jej zpo- vídali v čísle 3/2022, pozn. red.*] uvedl, že chtěl využít veškerých možností, které nám rodný jazyk dává, a zkrátka to tam pustil.

A dobře udělal, protože právě jazyk a styl jsou dominantami i nosníky tohoto díla. Jazyková výstavba velmi zdařile a přirozeně imituje dobu, kdy se těšily oblibě literární útvary,

které nechává autor znovuožít, přitom se však nenechává nijak limitovat a dokáže k nim přistupovat kreativně a s nadsázkou: „... *Maša dávala k dobrému popěvky, které si dovezla z Egypta, a když uprostřed zábavy došlo červené, řekla synovi – může se zdát, že dost neprozřetelné –, aby obstaral další. Co následovalo, je snad dostatečně známé. Záznak. Stal se záznak. A z Marie se spolu s ním stala už napořád... pouhá matka.*“

Nejen jazyk a forma, ale i podoba knihy odkazují k lidové slovesnosti (použití zlaté barvy, vyobrazení pohádkové výjevy, ornamenty). Bezesporu máme co do činění s kratochvilnými texty pro dospělé (bez příznakové konotace), které se mohou číst pro zábavu i s plnou vážností. I v tomto ohledu funguje Maňákova hra spolehlivě.

Vyjadřovat se, komentovat a komunikovat se čtenářem s pomocí folklorních útvarů je Maňákových kontrapunkt k přímočarosti. Kontrapunkt, který neklesá k manýristickému obrazu, ale naplňuje současně „zábavní“ i estetickou funkci literatury. Experimentální vypravěčskou metodou otevírá prostor pro

imaginaci, interpretuje vybraná témata hrou formou – zvolený narativ nepromlouvá k mainstreamovému čtenáři, to ostatně není autorovou primární motivací. Tou je podle všeho vyprávět známé věci „neznámě“, tedy novátorsky a po svém: „*Že jeho slánník zůstal zvalený, až připomínal plní hnízdo, že byl zdupaný a ztmavlý potnými skvrnami, snad nevnímal, snad nedbal. Hara, here! Miserere! Vždyť tím otiskem těla ve slámi, tím provlhlým pelechem se celý příběh začíná. A ani Ješek onoho masopustního rána neví, jak se bude končit.*“

Koneckonců literatura by už ze své podstaty neměla být poplatná pouze většinovému publiku, měla by nechávat prostor pro interakci a diskusi. A tento prostor Vratislav Maňák svojí „Mašou“ brilantně vyplňuje.

Už dlouho mi čtení nedělalo takovou radost a potěšení – tím spíš, že jde o domácí literaturu. Kvality, které mě uhranuly a fascinovaly, spatřuji v Maňákově schopnosti ohýbat současná témata v jazyce i v žánrech, které už byly pozapomenuté, a také v autenticitě autorského projevu. ■

TVAR INFORMUJE

PREŠLAP FESTIVAL
16. až 18. září 2022

Úterý 16. září 19:00
Putrescín | Vitřholc | Samanovo zboží | Shrodingerová kočka

Středa 17. září 12:00
Sobota

Čtvrtek 18. září 12:00
Die Retardovaný kokoplyn | Baron Samedi | Backsight | Fat Old Donald | Sklad by wald | W3RYSCHI | Miky Marusjak + Poetic Band | Ales Kauer

Úterý 19. září 12:00
Křivka

MÍR, LÁSKA A SRANDA